

МЕГАТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОСТІ ТА ОСВІТА

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

*У статті здійснюється філософський аналіз мегатенденцій сучасності та ідеалу освіченості людини XXI ст.***Вступ**

Стало вже звичним говорити про кризу сучасної освіти в світі, де все більше стає інформації та все менше й менше сенсу; де все більше освітніх послуг та все менше освічених людей (Бодрійяр). І водночас говорять про педагогічні інновації, частина з яких, що претендували на принципову новизну та ефективність, швидко втратили свій інноваційний потенціал. Усе більше обговорюють освітні технології, методика, практики тощо. І тут виникає питання про те, чи не повторюємо ми шлях Заходу, починаючи від ЄГЕ та стандартів і закінчуючи перетворенням освіти на «освітні послуги», тому, що зберігаються традиційні, ті що давно вичерпали себе, форми й розуміння освіти, з одного боку, а з другого – освіта все більше втрачає сенс і переходить у сферу масової культури, де відсутні справжні значення й сутності, а домінують симулякри (імітація освіти, формальні знання та дипломи). Дізнатися, про вірність шляху освітніх реформ, не можна якщо не з'ясувати стан самої освіти і особливостей сучасності або її «мегатенденцій».

Постановка завдання

В контексті означених мегатенденцій сучасності постає завдання, яким чином освіта може реагувати на них, стверджуючи новий ідеал освіченості. Для цього ми детальніше розглянемо основні мегатенденції сучасності й вийдемо на базові здібності (спроможності) людини, що допоможуть їй успішно перебувати у швидкоплинному світу, орієнтуючись на ідеал освіченості даної епохи.

Аналіз досліджень і публікацій

На сьогодні в Україні та за її межами виходить значна кількість праць, де аналізуються нагальні проблеми і тенденції сучасного освітнього простору та становлення ідеалу освіченості людини XXI ст. Зокрема, варто відзначити дослідження Р. Апресяна, С. Бенхабіб, Г. Дж. Бермана, Н. Лумана, В. Марача, С. Наретіної, А. Огурцова, Е. Дж. Паувера, В. Розіна, Г. Сайз, С. Смірнова та ін., а також розробки українських дослідників: В. Андрущенко, О. Базалюка, Л. Горбунової, М. Мокляка, О. Полисаєва, Т. Суходуб та ін. Кожне з цих досліджень плідно взаємодоповнює один одного і окреслюють нові траєкторії пошуків для подальшого дослідження. Разом із тим, значна кількість джерел із цих проблем не забезпечують їх комплексного бачення, оскільки автори тільки побіжно торкались цієї проблематики.

Основна частина

На початку XXI ст. значною мірою вичерпав себе ідеал єдиної європейської культури з єдиним типом раціональності. Швидко склалася реальність так званого мультикультуралізму з розмаїттям культур та субкультур. Ще однією важливою рисою сучасності є «перехідність» часу й культури. Російська до-

слідниця цієї проблематики – С. Наретіна визначає це століття культури як «постхристиянський гносис», який розпочинає глибинне продумування християнства і який завершує християнську епоху. «Мабуть, форми перехідності у чомусь схожі одна на одну, – пише С. Наретіна, – і неінституціональність знання, його сучасна відвертість, що передана через Інтернет і передана начебто з авторськими посиланнями, але невідомо ким фрагментована й реферована, нагадує старий гносис. На початку християнства... відкривалися нові можливості не тільки смертного виходу, але й продовження життя, пов'язаного з пробудженням життєвих сил людини, зі зламванням звичних установок мислення, що пов'язані з особливим відношенням не стільки з раціональністю, скільки з ірраціональністю. Тому в той час гносис визначався не як невідаюче знання, а як надприродне видіння, що вело, як і зараз, до створення нової міфології, до зламу мови, тому що з неї вислизнула стара реальність, а нова ще не зрозуміла, від чого пізнання не може бути визначаючим, скоріше його можна назвати переживаючим» [6, с.258].

Маніфести постмодерністів також можна віднести до постхристиянського гносису. Сучасні дослідження доводять, що цінності модернізму значно впливають на освіту. З одного з багатьох способів осмислення дійсності постмодернізм перетворився на «агресивну ідеологію» і навіть більш того – на «нову ідеолого-економічну формацію, що постійно вбирає в себе різні сфери практики (освітню також) і ціннісним чином перетворюючи їх» [3, с.41].

Слід розглянути й відмінну точку зору з цього приводу. Так, критикуючи програму постмодерністів, С. Бенхабіб намагається показати, що якби постмодерністи у всьому були праві, то призупинили б діяти основні принципи лібералізму та демократії, оскільки не можна було б зрозуміти іншого, домовитися, і як наслідок, добитися рівності. Дослідниця підкреслює, що практика вчинків мультикультуралізму може призвести до свого роду «холодної війни» між культурами. Можливим стане мир, але без примирення, укладення договорів, але не взаєморозуміння. В якості громадян нам слід розуміти, що, коли ми доходимо меж своєї терпимості; тим більше нам необхідно навчитися співіснувати з «незвичністю» інших, чий образ буття, можливо, серйозно загрожує нашому власному [1, с.155].

З позицій С. Бенхабіб, представники постмодернізму абсолютизують відмінність підходів, не враховуючи загальних культурних і соціальних умов. Насправді, попри відмінності, ми спроможні зрозуміти один одного, оскільки реальне спілкування ні в якому разі не обмежується лише семантикою, воно веде також і до встановлення взаємозалежності. А загальний простір опису культурних взаємодій містить у собі три такі плани як моральний, етичний та оціню-

вальний. Отже, в суспільстві можливо не тільки досягати домовленості, але й порівнювати різні підходи й нарративи. При цьому в плані взаємодії і встановлення взаємозалежностей слід орієнтуватися на ідею «дорадчої демократії», яку сформулював Ю. Габермас та інші теоретики соціальної філософії.

Але ж повернемося до роздумів С. Неретіної, яка вважає, що сучасна культура вмирає, якщо вже не вмерла, і в ній якраз і не діють моральний та етичний плани, значною мірою засновані на релігійній християнській культурній традиції. «Процеси, що нині відбуваються, можна назвати постхристиянськими тому, що ми вступили в інший світ етики, точніше не- або поза етики, хоча б тому, що ХХ століття стало тим століттям, коли кілерство стало професією. І це не можна ігнорувати. Та спрямованість до смерті, про яку так палко говорили постмодерністи, задовольняється фактом появи такої професії» [4, с.226]. Таке пристрасне осягнення культури, одержимість нею у ХХ столітті також були викликані прагненням стримати цей смертоносний запал. Ідея культури виникає, як не дивно, на перший погляд, там, де не все гаразд із правовою ситуацією. Тією чи іншою мірою теоретики культури пов'язані з релігією, а тому питання про єдність християнства й культури не є стороннім, яким воно, наприклад, є для тієї частини світової спільноти, яке не пов'язане з релігією так тісно, як гілки зі стовбуром світового дерева. Так звана «ризомна» свідомість не вимагає єдності. Вона відкидає саму ідею єдності. І ця свідомість є такою ж рівноправною й правомірною в сучасному світі, як і культурна свідомість, але чомусь остання не враховується, а відповідно й не є глобальною.

Так що ж тоді, як не культура й не релігія, може зібрати реальність що розпадається на шматки? С. Неретіна пропонує покладатися на творчу й розумну особистість. Обговорюючи це питання, дослідниця вказує на подвійну реальність. З одного боку, саме особистість, виходячи із себе, вирішуючи жах своєї самотності, створює з «нічого» новий світ. З другого боку, при цьому реалізується та конститується реальність, що містить і саму особистість. Вирішуючи цю дилему («світ вперше» створює особистість, і він вже існує як всезагальне і безначальне буття), В. Біблер, свого часу, проектуючи діалог культур у ХХІ ст., підкреслював: «Це вже не реконструкція культур минулого, а конструкція сучасної культури, один з імпульсів її початку» [2, с. 428]. Однак така конструкція може бути вірною, але з буттям не узгодженою. Якщо поряд зі сферою культури розташовані й існують антикультурні ризомні поля, які принципово не бажають спілкуватися, а тим більше узагальнюватися з цією сферою, то говорити про діалог культур як про єдину й всезагальну логіку мислення є ризикованим.

Цікаво, що й С. Бенхабіб виходить на нове розуміння культури та людини. Дослідниця показує, що традиційне розуміння культури (й людини) як єдиної цілісності або багатьох замкнених, однорідних цілісностей (монад) на сьогодні вже замало. Замість цього культуру й людину потрібно мислити в поняттях ідентичності та реальності, які встановлюються в процесі спілкування та діалогу, причому кожного разу заново. Вона вважає індивідуальність унікальним

досягнення особистості, яка отримана в результаті сплетення воедино конфліктуєчих між собою нарративів та залежностей в унікальній історії життя. Тобто є неспроможним трактування культур як герметично запечатаних, підкорених власній внутрішній логіці даностей. Культурні оцінки можуть переходити від покоління до покоління тільки в результаті творчої й живої участі і нового набуття значимості.

Основною мегатенденцією сучасності можна вважати подальше прискорення розвитку процесів (як конструктивних, так і деструктивних), притаманних техногенній цивілізації. Саме в межах цієї тенденції відбуваються два протилежних процеси: з одного боку, глобалізація, а з другого – диференціація соціальних індивідуумів, що, в свою чергу, обумовлює становлення нових форм соціальності. Перехід до нових типів господарчої діяльності, що втягує в свою орбіту економіку різних країн, новим типам влади (влади знання, інформації, економічних відносин), появи нових соціальних інститутів (міжнародних, транснаціональних), нових технологій (наприклад, інформаційних) із необхідністю вимагає й становлення нової соціальності, нових соціальних індивідуумів. Розглянемо побіжно декілька з них. Наприклад, «мережеві спільноти», «корпорації» та «мета культури».

Прикладом мережевої спільноти виступають різноманітні сучасні аудиторії: любителі мистецтва, бізнесу, відпочинку, спілкування, антиглобалісти, постійні відвідувачі сайтів Інтернету і багато інших спільнот, що використовують в якості засобів зв'язку, комунікації й спілкування сучасні технології (Інтернет, телефон, автомобілі, літаки і т.д.). Так, на зміну «повставшим масам» і еліті прийшли мережеві спільноти, які дозволяють сучасній людині реалізувати себе як особистості і члену соціуму.

Міжнародні корпорації (типу імперії Білла Гейтса), в яких створюються мережі взаємозалежності, теж є не лише великим сучасним виробництвом. Величезна міжнародна корпорація намагається вибудувати себе як автономний соціальний організм глобального масштабу. Вона формує свою соціальну місію, створює корпоративну спільноту, системи життєзабезпечення, формує середовище реалізації для своїх проектів та життєдіяльності. Цікавим є те, що в історії європейської культури вже таке було – формування в епоху Середньовіччя корпоративних структур християнської церкви.

Сучасні дослідження доводять, що структура середньовічної християнської церкви поєднала в собі три різних утворення, а саме: християнський світогляд, церкву як спільноту християн і церкву як корпорацію. У першому своєму образі церква маніфестує ідею Творця, який створив світ і перебуваючи в ньому визначає всі події. У другому своєму образі церква являла собою суспільство, яке, з одного боку, виборювало свободу своїх членів, а з другого – вибудовувало відносини між ними на демократичних середньовічних засадах (вибірність всіх основних посад, обговорення на філософсько-теоретичному рівні, обговорення на вселенських соборах, складна ієрархічна система управління, що опирається на право). За таких умов вишуканої надрозгалуженої системи управління, як у середньовічній церкві, консенсус

вирішував абсолютно все.

У третьому своєму образі церква являла собою корпоративну організацію, яка ставить перед собою певну мету або місію й прагне їх реалізувати. Історія свідчить, що саме в XI-XII ст. церква мала наміри переробити себе та навколишній світ на основі права, влаштувала хрестові походи, привчаючи християн до своєї нової ролі, ще раніше створила монастирі та церковні школи, підтримувала університети, допомагаючи переробити старозаповітну людину на нову.

Для сучасного феномену корпоративності характерними є такі моменти, як: специфічна форма колективної свідомості, створення власного середовища перебування та розвитку, формування корпоративної спільноти, тісний зв'язок із соціальністю, готовність до трансформацій та кардинальних змін, що передбачає проектні й конструктивні установки, створення нових ресурсів. Отже, корпоративність може виступати як нова автономна форма соціального життя, яка увібрала в себе передові досягнення сучасної цивілізації. Саме тому вона може виступати певним каталізатором соціальних реакцій, може перетворювати соціальну дійсність, ставши альтернативою старим формам соціальності. Як приклад, можна навести той факт, що секрет підприємця або виправданням його діяльності полягає не стільки в предметному знанні, скільки в умінні рухатися і налагоджувати зв'язки в світі.

Тобто ми отримуємо образ людини, який нагадує античного Протея. Ця людина постійно видозмінюється, вона може й не має суспільного обличчя. Раптово виникаючи і так само раптово зникаючи, або набуваючи нового образу, – людини – створює нову зустріч у нашому житті. У західних дослідників є термін «рідкої сучасності», в якій усі минулі поняття розчинилися в потоці хаосу. А саме суспільство стало аморфним. Це ми можемо спостерігати на історичних фактах, коли після так званих «оксамитових революцій» у Європі зникають громадянські організації.

Тенденція становлення суперорганізмів соціального життя – Загального Ринку, економічних зон США, Японії, Китаю, Південно-Східної Азії (регіонально-господарчі мета культури), буддиського, мусульманського, християнського світу (конфесійні мета культури), і, нарешті, єдиного соціального простору планети (планетарна метакультура). Для кожного з цих соціальних суперорганізмів характерним є поступове формування загальних інститутів, становлення єдиних умов господарчої та економічної діяльності, подібних структур влади, прийняття загальних політичних декларацій, створення союзів і інших політичних об'єднань. Таким чином існує і розвивається Загальний Ринок.

Становлення метакультур сучасності пов'язане з новими можливостями, які поступово усвідомлюються, починаючи з кінця XX ст. Сучасні транспортні системи, засоби зв'язку, нові економічні схеми й системи, високі технології суттєво змінили багато соціальних процесів, дозволивши наблизити й поєднати окремі, до цього не пов'язані між собою території, спільноти та соціальні структури. Так, під впливом нових можливостей змінюються й основні системи життєзабезпечення культури.

На відміну від звичайних культур, субстрат мета

культур вбирає в себе не тільки людей, мережі та технології, але й окремі культури та національні держави, які до цього існували самостійно. Так само, як свого часу при становленні культури давніх царств формувалися соціальні інститути й господарство, що забезпечувало базисні, а потім і виробничі потреби людей, сьогодні метакультури починають забезпечувати потреби окремих культур та держав, які входять у метакультуру. І, навпаки, окремі культури й держави як субстрат метакультури починають трансформуватися, прилаштовуючись до виконання спеціалізованих функцій у суперорганізмів метакультури.

Становлення метакультур сучасності є довготривалим історичним процесом і навіть багато різноманітних процесів з маніфестацією провідних ідей та цінностей даної метакультури, боротьба з картинами світу окремих культур, що підкорені даній метакультурі, створення системи життєзабезпечення та багато чого іншого, включаючи боротьбу з іншими метакультурами.

Не слід випускати з кола зору ще одну лінію становлення соціальності, обумовлену формуванням нового соціального проекту. Так, у XVI-XVII століттях, на становлення соціальності значною мірою вплинув проект «оволодіння природою». Ще Ф. Бекон підкреслював, що відмінність між розвиненими й дикими народами залежить не від клімату та землі, а від наук і мистецтв. Соціальне життя все більше стало розумітися як вивчення законів природи (сама людина й суспільство теж розумілись як природні явища), виявлення її практичних ефектів, створення механізмів, які б реалізували закони природи, задоволення на основі досягнення природничих наук і інженерії зростаючих потреб людини. Просвітництво не тільки розвиває цей новий світогляд, але й створює умови для розповсюдження його в житті. Остаточний внесок у реалізацію цього соціального проекту було зроблено наприкінці XIX ст. – на початку XX ст., коли ефективна наукова інженерна практика і створене на цій основі індустріальне виробництво були повернуті на реалізацію таких соціальних проектів, як створення суспільства добробуту і забезпечення зростаючих потреб населення. Успішне здійснення в розвинених країнах цих проектів і знаменує собою народження техногенної цивілізації.

Три соціальних проекти: оволодіння природою, просвіта та створення суспільства добробуту часто об'єднують в один метапроект «Модерн» і говорять, що цей проект був повністю реалізований і до тепер вичерпав себе. А сьогодні складається новий соціальний метапроект, головними ідеями якого є безпечний розвиток, збереження життя на землі, підтримання природного, культурного й особистісного різноманіття і співробітництва, сприяння становленню нової цивілізації, нової моральності, новим формам життя та мислення.

Перейдемо до розгляду того, як саме освіта може реагувати на мегатенденції сучасності. Нова система освіти формується з урахуванням ідеалу освіченості, який формулювала філософія. На сьогодні вона цього зробити не може через те, що «філософія не сприймається як джерело «картини світу», що додатково підсилюється «некласичною ситуаці-

єю» в самій філософії. А тому функції трансляції граничної для людини картини світу, яку філософія делегувала освіті і яка робила освіту засобом підняття людини до всезагального, втратила той загальнокультурний сенс, який вона мала до середини ХХ століття» [3, с.40].

На які ж тоді виклики і вимоги життя може орієнтуватися сучасна педагогіка, якщо сучасність охоплена докорінними змінами, які йдуть у різних напрямках?

Перехідність епохи ставить педагогіку в складну ситуацію, оскільки стає неможливим зрозуміти, кого повинна формувати школа, якими є ідеали освіченої людини. Як наслідки, виникають труднощі у визначенні цілей і змісту освіти. Свого часу М. Фуко підкреслював, що ця робота повинна проходити на перетинах історичного і сучасного дослідження, коли одночасно відслідковуються точки, в яких зміни були б корисними та бажаними, точно визначити, яку форму повинні мати ці зміни. Для цього потрібно відмовитися від всіх проєктів, що претендують на глобальність і радикальність. Оскільки досвід показує, що намагання вийти із сучасної системи і надати програму нового суспільства, нової культури, нового бачення світу не приводить ні до чого, крім відродження найбільш шкідливих традицій [7, с.52].

Програмам реформування сучасної педагогіки загалом повинні передувати локальні педагогічні інновації й зусилля на місцях, в ході якого буде сформовано локальний контрольований педагогічний досвід. А для того, щоб зробити його загальновідомим й ефективним, необхідна серйозна педагогічна критика та рефлексія. Тобто, в самій педагогіці повинен сформуватися новий шар – рефлексивний. Завданням наступного, третього, шару, комунікаційного, є обговорення загальних умов сучасної освіти, аналіз можливих організаційних форм освіти, обговорення серйозної політики в сфері освіти, призначення й особливостей різноманітних педагогічних практик та програм, реалізація проєктів спрямованих на оновлення сучасної освіти. Але, як показують наукові дослідження, є й інший хід – підтримання перспективної тенденції. Так, С. Смірнов доводить, що попри всі зміни, рано чи пізно перемає сільова модель освіти. «Якщо освіта вимивається, якщо задані контурні задачі та чи інша модель не виконує, то освіта терпить кризу і припиняє працювати як інститут-посередник... Саме мережева форма може забезпечити змістовність (культурну подійність) освітньої траєкторії того, хто навчається. В такій формі створення події, суб'єктивності, ситуації самовизначення, само проєкування та самоорганізації стає не випадковим, а педагогічно спроектованим ефектом гуманітарної освіти» [5, с.150].

Якщо традиційна європейська модель освіти себе вичерпала й на сьогодні все більше є гальмом розвитку освіти, то чи слід швидко відмовлятися від неї? Слід узяти до уваги той факт, що системи освіти тісно пов'язані з іншими соціальними інститутами. Відповідно, не змінивши останніх, не можна очікувати змін в освіті. До того ж сучасні інститути освіти, крім своїх специфічних функцій, виконують ще й додаткові функції: соціального захисту, сфери реалізації різноманітних типів особистості, автономної форми життя підрастаючого покоління. Ці інститути

можуть не забезпечувати свої специфічні функції, але вони можуть пристойно задовольняти додаткові функції. Не слід відкидати факт устрою сучасної культури – в ній відтворюються майже всі історичні форми життя і завжди знаходяться сільові спільноти, які живуть у межах цих форм.

У ситуації переходу протилежних тенденцій не можна точно передбачити, яка з них перемає. Спостерігаючи напрями соціальних змін, ми можемо лише підтримувати певні тенденції відповідно до наших цінностей і переваг. Сприймаючи різноманітність педагогічних практик і освітніх систем, створюючи умови для їх нормального життя й комунікації, кожен із нас може конструктивно сприяти розвитку одній освітній тенденції та блокувати інші. Яким буде майбутній світ – невідомо, але він народжується не без наших зусиль. Людині майбутнього потрібно буде конструювати нову реальність і життя, тому вже сьогодні треба плекати у молодого покоління якості конструктивізму й креативності. Водночас людина не перестане бути особистістю культури та історії, оскільки нове життя народжується не на пустому місці, в ньому відтворюються все те, що з історичної точки зору виявилось інваріантним, те, що буде працювати в нових умовах, що можна переосмислити і врятувати для майбутніх поколінь.

Оновлення життя розпочинається не з іншої людини, не зі світу навколо нас, а, перш за все, з нас самих. Тому ідеалом освіченої людини майбутнього має бути не просто людини, яка конструє себе, а бути особистістю, що стала на шлях «духовної навігації» (К. Мамардашвілі). Під цим терміном можна вважати спостереження за собою, обмірковування свого життя, його сенсу і призначення, це прагнення реалізувати намічений сценарій свого життя, відстежування того, що з цього вдається реально, осмислення досвіду свого життя, збирання себе знову й знову. В межах такої практики людина є особистістю, але зовсім незвичайною. Пригадаємо слова М. Гайдеггера, який стверджував, що для свободи людини від техніки необхідно кардинально змінитися, опам'ятатися, знову відчувати широту свого сутнісного простору [8].

Ставши на такий шлях, людина спрямовує всі свої життєві сили на зміну себе й набуття нового світу, в результаті чого може рано чи пізно кардинально змінитися. А як соціальний індивід, людина вимагає підтримки в суспільстві, вимагає трансцендентальних сенсів і не індивідуальних джерел енергії. Без інших людина не зможе побудувати потрібну для себе мережеву спільноту, не зможе себе реалізувати. Але як вона входить у суспільство, як вона організує суспільне середовище, які стосунки встановлює з іншими людьми, які джерела тут знаходить і конструє – все це залежить від самої людини.

Базовими здібностями нової людини можна назвати такі: здібності уявлення, без яких важко помислити нові реалії і прожити їх події; здібності рефлексії, що дозволяють зупинити й артикулювати форми життя, які склалися, а також перебудувати їх; комунікативні здібності як розуміння, спілкування, вирішення конфліктів, досягнення компромісів, здійснення сумісної діяльності та ін. Та ще цілий спектр здібностей, що дають можливість навчатися й пере-навчатися, постійно займатися самоосвітою.

Висновок

Ми живемо в епоху змін, коли, з одного боку, традиційна техногенна реальність, що склалася в минулих століттях, охоплена кризою, а з другого – вона, реагуючи на зміну умов життя, по-новому відтворює себе і навіть експансує на нові галузі життя. В результаті не тільки відтворюються старі форми соціального життя, але й утворюються нові. І знову перед нами постають протилежні тенденції: процеси глобалізації й диференціації; виникнення нових соціальних індивідуумів, нових форм соціальності та вироблення загальних соціальних умов; обособлення, автономія аж до колапсу (постмодернізм) і поява мережі взаємозалежностей. Через такі трансформації відбуваються метаморфози і з феноменом людини. Відбувається її дивергенція, складаються різноманітні типи масової особистості, які популяризуються, проходячи шлях від традиційної цілісної особистості через власну гнучкість, періодично за-

ново встановлюючись до особистості, неперервно змінюючись, зникаючи й постаючи в новій якості.

Список літератури

1. Бенхабіб С. Притязання культури. Равенство и разнородность в глобальную эпоху. – М.: Логос, 2003. – 350с.
2. Библер В.С. Вместо заключения. Итоги и замыслы (конспект философской логики культуры) // На гранях логики культуры. – М.: Мысль, 1997. – 448с.
3. Марача В. Образование на рубеже веков: методологические соображения // Образование XX века: достижения и перспективы. – Рига, 2002. – 338с.
4. Неретина С.С. Точки на зрении. – СПб.: РХГИ, 2005. – 360с.
5. Смирнов С.А. Человек перехода: Сб. науч. работ. – Новосибирск, 2005. – 136–140.
6. Огурцов А.П. Образы образования. Западная философия образования. XX век /А.П. Огурцов, В.В. Платонов. – СПб.: РХГИ, 2004. – 520с.
7. Фуко М. Что такое Просвещение? // Вопросы методологии. –1996. –№ 1–2. –С. 52– 58.
8. Хайдеггер М. Вопрос о технике //Время и бытие: Статьи и выступления. – М.: Республика, 1993. – 447 с.

Н.Н. Сухова

МЕГАТЕНДЕНЦИИ СОВРЕМЕННОСТИ И ОБРАЗОВАНИЕ

В статье осуществляется философский анализ мегатенденций современности и идеала образованности человека XXI века.

N. Sukhova

MEGATENDENCIES OF MODERN WORLD AND EDUCATION

Philosophical analysis of megatendencies of the Modern World and the ideal of man's intelligence in the XIX century is researched in the article.

УДК 1 (091) + 1(470) + 130.2

Т.Д. Суходуб, канд. филос. наук, доц.

АНАЛИТИКА КУЛЬТУРЫ В ФИЛОСОФИИ СЕРЕБРЯНОГО ВЕКА

Центр гуманитарного образования НАН Украины

В статье анализируются социокультурные идеи представителей российского Серебряного века, имеющие актуальное значение для современной эпохи.

Введение

Традиционная для философии как мировоззренческого знания проблема отношения человека к миру, рассматриваемая в прошлые эпохи сквозь призму нахождения и пояснения предельных оснований самоопределения в системе «человек – природа», «человек – религия», «человек – искусство», «человек – мораль», «человек – практика», на рубеже XX–XXI вв. актуализируется как тема «человек – культура». Процесс этот неслучаен, так как культура всё больше осознаётся современным человеком как условие его идентичности, как способ его личного бытия. С другой стороны, начиная с эпохи Возрождения человек обращается к культуре как особому предмету философского интереса, осознавая границы культуры и отделяя тем самым собственно человеческий мир, созданный человеком и творящий его как личность, от мира божественного и природного. То есть, человек всё активнее находит себя, осознает и полагает цели не в мире природы, что было традиционно, а в мире культуры.

Безусловно, человек всегда жил в культуре и культурой, создавал этот особый ценностный мир, но только в современную эпоху культура вышла за рамки суто гносеологической проблемы и стала осознаваться как жизненная задача, как смысл человеческого бытия. В таком контексте культура предста-

ла процессом смыслостроительства, практического определения человеком своего предназначения, ценностных ориентаций и приоритетов. То есть, если человек прошлых эпох позиционировал себя в связи с такими универсалиями как «миф», «космос», «Абсолют Бога», «природа», «наука», то у современного человека самоопределение, поиск идентичности больше направлен на культуру, хотя, понятно, что составными частями её остаются вышеперечисленные онтологические начала. Иначе говоря, современную философию больше интересует философская идея культуры, существующие концептуализации культуры, осознание её предельных оснований и перспектив. Этой теме подчинено рассмотрение и истории культуры и истории философии как культуры философского мышления, и понимание феномена культуры как синтетического явления общественного бытия, соединяющего в себе политику, право, религию, науку и т.д. (отсюда неслучайно эти контексты присутствуют неизменно в аналитике культуры). Пояснение же смысла постановки вопроса именно об идее культуры в философии можно найти в фундаментальном исследовании В.М. Межуева [1]. «Идея культуры ... – пишет он, – это не просто сумма накопленных в культуре эмпирических данных и теоретических обобщений, а особого рода философский «концепт», призванный решать иную задачу, чем